

*Comunismul
văzut
din
interior*

Considerat cel mai important disident sovietic după Aleksandr Soljenitîn, a fost condamnat politic în 1967 la 3 ani închisoare, iar apoi, în 1972, la 12 ani de lagăr și spital psihiatric. Este eliberat în urma protestelor Occidentului, pentru a fi „schimbat” cu Luis Corvalan, secretar general al Partidului Comunist din Chile.

Odată ajuns în Occident, Vladimir Bukovski publică numeroase analize, comentarii, mărturii, polemici, precum și volume; totodată, pune bazele unei Internaționale a Rezistenței.

Revine în Rusia în 1991, după puciul de la Moscova, cu intenția declarată de a organiza un proces al comunismului, intenție, bineînțeles, esuată.

VLADIMIR BUKOVSKI

Agonia unui sistem

Se pune întrebarea, care conducător sovietic ar fi putut să definească cu certitudine ce era o țară socialistă în adevăratul sens al cuvântului, și ce țară era aceasta dintre toate națiunile surori? Bineînțeles că și cel mai neînsemnat dintre ei putea să recite, ca un papagal, definiția teoretică, dar din nefericire practica încurca toate schemele. Suntem reduși la ipoteze dacă am vrea să precizăm în care moment al istoriei diferiții conducători au înțeles că modelele fabricate de ei nu mergeau. Se poate presupune că Lenin și-a dat seama de asta în 1921, când a devenit clar că nu va exista o revoluție mondială. Stalin trebuie că s-a convins în 1941, când a văzut Imperiul său prăbușindu-se sub loviturile armatei germane. Hrușciiov nu s-a întreat defel asupra acestor probleme, până la punerea sa în disponibilitate, dar inactivitatea sa forțată din ultimii ani l-a ajutat probabil decisiv să vadă realitatea. Cât despre Brejnev, Andropov, Gromâko, Cernenko, Ustinov, Suslov, criza poloneză trebuie că a fost pentru ei ceea ce anul 1941 fusese pentru Stalin.

De fapt, începutul anilor '80 a scos la lumină toată putreziciunea sistemului. Pe de o parte Afganistanul, pe de alta Polonia, ostilitatea crescândă a Occidentului, eșecul campaniei de dezarmare, în timp ce la centru economia se ducea de râpă, nemulțumirea devenea generală, învechirea tehnică se agrava, iar aparatul

administrativ se îngloda într-o corupție ireparabilă. Ansamblul se trăsese printr-o *criză de sistem*. După Polonia, conducătorii și-au privit propria țară cu alți ochi. Au început să descopere conflicte între muncitori și gestionarii-administratori, „încetări ale lucrului”- nu se putea vorbi de greve – „și alte fenomene negative”.

Simptomul era de rău augur, deși grevele nu au fost niciodată masive. Ca regulă generală era vorba de conflicte locale, angajând un atelier sau o echipă și, cel mai adesea, declanșate printr-o violare grosolană a contractului de muncă din partea administrației. Asemenea incidente s-au produs în 1979 de trei sute de ori și, mai departe, evenimentele din Polonia au influențat starea de spirit a muncitorilor. Protestul depășește cadrul atelierului și al echipei și-i câștigă pe toți muncitorii.

Ca de obicei, profesionaliștii sindicatelor au fost săpuniți, cerându-li-se să-și păzească mai bine membrii. Dar, la ce putea fi de folos acest lucru, când sindicatele erau de multă vreme unite într-un bloc ferm cu administrația și puterea locală de partid, în vederea realizării cu bine a responsabilităților lor, care constau în buna finalizare a planului? Mai mult, aceste greve nu erau decât punctul culminant al unei nemulțumiri crescânde, ale cărei cauze nu aveau nimic de-a face cu vreun litigiu concret dintr-o întreprindere oarecare. Era vorba în primul rând de *penuria permanentă a produselor cele mai elementare, de primă necesitate*. Polonezii își puteau permite să se revolte din cauza lipsei de carne, iar săracii proletari sovietici nici nu mai visau la carne: lipsea pâinea. Noul Număr 1 de la Kremlin, Cernenko, constată cu tristețe că cetățenii se plâng – „și uneori cu violență” – de lipsa pâinii și de calitatea execrabilă a acesteia. Cum să nu facă grevă muncitorii, „dacă starea lor de spirit este influențată negativ de întreruperile în aprovizionarea cu pâine, care uneori nu este livrată timp de patru zile? Copiii văd rareori pâine albă sau chifle. Nu se găsește făină de vânzare”, continuă Cernenko, care, bineînțeles, se leagă de responsabilii locali și acuză pe țărani că acaparează făina pentru a-și hrăni vitele personale. Dar însuși Cernenko începe să înțeleagă că este ceva care nu merge în sistem, fiindcă fenomenul este generalizat. Mai mult, cu toată destituirea responsabililor locali și vânzarea raționalizată sau limitată (pentru a împiedica acapararea pentru hrana vitelor), grâul tot nu se găsește în abundență. Cum se explică toate acestea?

Rapoartele oficiale amintesc realizarea cu succes a obiectivelor planului cincinal, dar pâinea lipsește în continuare... ce enigmă: planurile sunt realizate cu depășiri, se cumpără zeci de milioane de tone de grâu din Canada și din Statele Unite, și grâul continuă să lipsească. Nu poate fi pus totul pe seama neglijenței responsabililor direcți, pentru că penuria afectează de asemenea... sarea și oțetul.

Problema sării era și mai fantasmagorică decât aceea a grâului. Spre deosebire de grâu, care trebuie cultivat, sarea în Rusia se prezintă sub formă de saline în aer liber, de lacuri imense. Nimic nu pare mai simplu. Sunt suficiente camioane cu bene și vagoane de cale ferată pentru a o exploata și a o transporta. Comitetul Central a făcut o anchetă specială asupra misterioasei dispariții a

Având acces la arhivele Comitetului Central și ale KGB, Vl. Bukovski publică volumul „Judecată la Moscova”, având ca subtitlu „Un disident în arhivele Kremlinului”, din care reproducem capitolul alăturat.

Vladimir Bukovski este autorul următoarelor volume: „... Et le vent reprend ses tours” (1978), „Cette lancinante douleur de la liberté” (1981), „Les pacifistes contre la paix” (1982), „URSS: de l’utopie au désastre” (1990), toate apărute în editura „Robert Laffont”, Paris.

În prezent locuiește la Cambridge, în Anglia.

sării, fără să găsească cheia enigmei.

Comitetul Central primește nenumărate plângeri privind această lipsă a sării, care suscită, după părerea corespondenților, „judecățile cele mai aberante”, mai ales în regiunile producătoare, atinse în mod deosebit de penurie.

Cel mai curios este faptul că aceste fenomene nu erau aduse la cunoștiința Comitetului Central de către propriul aparat sau de către organele de control, nici de către atotștiutorul KGB, ci de plângerile unor simpli particulari. Comitetul Central, furios, multiplica anchetele, cerea din partea funcționarilor vinovați „cea mai riguroasă responsabilitate comunistă”, uneori ordona arestarea lor, dar fără rezultat. Micii șefi locali au înăsprit supravegherea expedierii scrisorilor, împiedicându-le să ajungă la Moscova; cât despre petiționarii cei mai răuvoitori, au fost răspândiți în închisori psihiatrice, arestați, scoși din circuit. Aparatul politico-economic a continuat să celebreze la toate nivelele realizarea și depășirea planului, iar Comitetul Central a luptat zadarnic împotriva statisticilor umflate, n-a reușit niciodată să le dea de capăt. Pentru a face față acestei slăbiciuni, s-a introdus în Codul Penal chiar un articol special, pedepsind acest delict cu până la trei ani închisoare. Degeaba. Până la urmă, conducătorii nu aveau nici cea mai mică idee de ce producea țara, nici de cantitatea, nici de calitatea producției...

La începutul anilor '80, *corupția aparatului de stat atingea proporții alarmante*, deși de pe vremea lui Hrușciiov ea era sancționată cu pedepsele cele mai severe, uneori chiar prin execuția capitală. Doar din când în când era informată opinia publică despre afaceri dintre cele mai fantastice: ramuri întregi ale economiei erau cangrenate de corupție, matrapazlăcurile fiind de sute de milioane de ruble. Pe de altă parte, se vedea luând naștere o întregă industrie paralelă: un sistem de întreprinderi și exploatări clandestine, care nu mai erau legate cu nimic de industria de stat. Indestructibila inițiativă particulară se dovedea ca întotdeauna mai eficace decât importantul mecanism etatizat. Dar informația asupra acestui punct era sporadică, autoritățile locale erau în cărdășie cu „cavalerii” industriei, iar KGB-ul însuși neputincios să-și regăsească metodele. Regiuni întregi – dacă nu era vorba chiar de republici – erau conduse de către această nouă „mafie”, ca și cum ar fi fost vorba de apartenență la aceasta (cea mai răsunătoare afacere a fost, la puțin timp după această perioadă, „afacerea uzbekă”). Dar de multe ori legăturile urcau până la Moscova, în anturajul lui Brejnev, și ancheta se oprea aici.

Cu timpul, conducerea a avut din ce în ce mai multe greutăți în lupta cu corupția, deoarece *singurul instrument al puterii – aparatul politico-administrativ – era de fapt sursa principală a corupției*. Era un cerc vicios. Ca urmare, acest proces a favorizat prăbușirea URSS într-o măsură mai mare decât conflictele etnice: fragmentarea URSS a fost pricinuită în primul rând de acest aparat politico-administrativ, „naționalismul” local nefiind folosit decât de puterile locale. Nu este întâmplător faptul că cea mai mare parte dintre republicile „independente”, care au făcut secesiunea în 1992, se aflau deja sub puterea nomenclaturii comuniste locale.

Cât despre nationalism și „conflictele etnice”, acestea constituiau pâinea zilnică: Imperiul sovietic nu a reușit să le dezrădăceze nici prin propaganda privind „prietenia popoarelor”, nici prin presiune. În anii '80, odată cu scăderea controlului exercitat de centru asupra aparatului local, situația s-a agravat considerabil.

În decembrie 1980 Andropov raportează despre „procesul negativ de tendință naționalistă” în regiunea autonomă Karaceais-Cerkeză și despre o creștere suspectă a crimelor de drept comun, fără să precizeze că ele au adesea un caracter politic. El atribuie această fermentație influenței nefaste a generațiilor anterioare, care au trebuit uneori să lupte cu arma în mână contra puterii sovietice, celei, nu mai puțin nefaste, a tradițiilor de clan și a religiei. Molahii improvizați se înmulțesc, scăpând de sub orice control și predicând nepedepsiți reîntoarcerea la Islam... Violurile asupra femeilor rusoaiice se înmulțesc, ca și insultele lipsite de ambiguitate: „Iată ce asteaptă rușii!”, „Moarte rușilor!”, „Plecați din țara noastră!” Clientelismul politic contribuie în largă măsură la degradarea climatului politic: cooptarea se face pe baze familiale sau de clan și îndepărtează sau elimină elementele venite din afară.

După audierea Raportului lui Andropov, Comitetul Central a decis să îmbunătățească munca de educație politică și conștiința disciplinei în rândul populației. Ce altceva se putea face?

Ce sistem uimitor?! Îi era mai la îndemână să ocupe o țară vecină, să zdrobească revolta unanimă a unui popor de asemenea vecin, sau invers, să provoace o revoluție la antipodi, decât să asigure aprovizionarea cu sare a populației. Ascultând de dispozițiile secrete ale acestor domni, *milioane de nătărăi occidentali se ridicau împotriva propriului lor guvern, în timp ce sovieticii nu mai controlau propriul lor aparat.* Cât despre normalizarea economiei, acesta este un lucru pe care nu au reușit să-l învețe în șaptezeci de ani. Tot ce știau să facă era să dea ordine, să decreteze că trebuia „întărită” aceasta, „ridicată” aceea, „lărgit” cutare alt lucru, votând „pentru” în unanimitate. *La nevoie, puteau de asemenea să facă să se ridice prețurile, și dacă toate „măsurile socotite oportune” nu dădeau nimic, știau foarte bine să găsească vinovații și să fie pedepsiți.*

Începând de la 1 iulie 1979 s-a decis de către Comitetul Central să se mărească prețurile în proporții mergând de la 95% pentru argint, 50% pentru blănuri, la 18% pentru autoturisme, în timp ce restaurantele erau autorizate să practice o creștere de 100%, iar cafenelele și centrele de băuturi să vândă berea cu 45% mai scump. Pentru a compensa creșterea prețului aurului (50%) și a blănurilor (50%) Comitetul Central, în mărînimia sa, a decis să nu se atingă nici de prețul aurului dentar, nici de blănurile de iepure destinate îmbrăcămîntei pentru copii. Această mărînire era asociată, ca de obicei, cu diverse promisiuni privind atât producția, cât și distribuirea bunurilor în viitor.

Așteptând o „dezvoltare multilaterală” a producției, *toți activiștii de partid, preveniți din timp, au pus mîna pe aurul, argintul, blănurile, mobilele și alte produse din acest lot, fără să le pese de insolvabilitatea de care suferea în mod cronic populația.* Se putea

să fie altfel?

Abia după publicarea măririi prețurilor s-au dezlănțuit speculațiile cu aurul dentar destinat protezelor, ca și transformarea paltoanelor pentru copii în mantouri pentru adulți. S-ar putea să fim mișcați de sollicitudinea Comitetului Central față de copii, bătrâni și tinerii căsătoriti, dar membrii săi nu păreau să-și dea seama că însăși această sollicitudine deschidea porțile celor mai strigătoare abuzuri de putere, că aceasta era ca o *incitare pentru bursa neagră*.

Toate acestea nu sunt decât un modest exemplu de *incompatibilitate a statului partinic cu economia*.

În acea vreme economia sovietică a inspirat atâtea scrieri, încât nu este locul de a le relua aici, cu atât mai puțin cu cât i-am consacrat un număr suficient de pagini în ultima mea carte. Fondul problemei este simplu: *procesele economice sunt reglate de către piață sau de către partid. Un al treilea termen este exclus*, deoarece cele două principii sunt incompatibile: sau bunăstarea indivizilor depinde de conștiinciozitatea lor la lucru și atunci cererea depinde de bunurile pe care le produc, iar avansarea lor depinde de capacități, și atunci nu mai este loc pentru partidul unic, sau depinde de loialitatea față de partid și de relațiile cu conducătorii, și atunci nu mai este loc pentru dezvoltarea economică. Dar și astăzi, când un adevăr atât de elementar a fost dovedit fără tăgadă de falimentul economiei sovietice, se mai găsesc indivizi incapabili să-l admită. Așa se face că se discută despre „un model chinezesc”. *Nu există „model chinezesc”, ci o perioadă de descompunere a puterii partidului în China*. Este suficient să vedem numărul funcționarilor comuniști care sunt împușcați acolo în fiecare an pentru corupție. Cum ar putea fi altfel? Cu cât mecanismul de piață ocupă un loc mai mare în viața indivizilor, cu atât mai puțin ocupă partidul. *Corupția este singura participare a partidului la piață*, ea este expresia mercantilă a puterii sale. Aceasta marchează începutul prăbușirii partidului, în așteptarea celei a întregului sistem. De aceea, fără să avem nevoie să știm ceva despre China, pot să afirm liniștit că *sistemul comunist va dispărea, exact cum a dispărut în URSS și în țările satelite*. Și pe deasupra foarte repede.

Ceea ce „elita” intelectuală occidentală nu a vrut niciodată să admită este că criza sistemului sovietic din anii '80 era înainte de toate o **criză a socialismului**. Chiar dimpotivă, după falimentul sovietic, intelectualii de stânga au prins curaj și forțele prosocialiste au trecut la atac: vezi bine, „perfidul” sistem sovietic îi jena mai degrabă în măsura în care proiecta asupra lor umbra crimelor totalitare. Venise în fine timpul unui model „bun”. *Dar modele „bune” ale socialismului nu există*, nu există decât diverse scenarii pentru dărâmarea economiei. O țară poate să fie ruinată rapid și în mod radical sau lent și iremediabil, și între aceste două extreme se situează un întreg spectru de „modele” imaginabile. În realitate, expresia „*economie socialistă*” este absurdă, între termeni există o contradicție. *Ideea fundamentală a socialismului este „repartizarea dreaptă a producției” și nu crearea sa*, ceea ce face ca oricare „model” să contribuie la epuizarea resurselor și „repartizarea” să se facă atâtea

timp cât este ceva de repartizat. Odată ce toate aceste lucruri acumulate în decurs de secole au fost „repartizate”, odată ruinați într-un fel sau altul oamenii care puteau să creeze bogății, se vede subțierea resurselor naturale, acumularea datoriilor externe și aceasta până la faliment.

„Modelul socialist” sovietic era radical: principiul „repartitiei” era dus până la limita sa logică și statul centralizat planifica atât oferta cât și cererea. Dacă sistemul a durat atât de mult, aceasta se datorează faptului că Rusia este de o bogăție fabuloasă. Chiar și astăzi, după șaptezeci de ani de jaf al resurselor pe o scară fantastică, ea rămâne necrezut de bogată în petrol, gaz, cărbune, minereuri, diamante, aur, păduri, în tot ce vreți. Orice guvern poate să conducă fără griji și fără să simtă vreo criză, fie el chiar incompetent. Trebuia să se impună o idee, pentru a se ajunge la falimentul total. Într-adevăr, această idee a fost socialismul; el nu a epuizat atât țara, cât a dus-o la crah, condamnând-o la o întârziere monstruoasă în dezvoltarea sa. Căci, cu cât este mai „dreaptă” faimoasa repartitie a bogățiilor și mai puțin importantă concurența, cu cât producția este mai puțin intensivă, cu atât mai puțin se resimte nevoia de modernizare. Concepută pe asemenea principii, economia era excesiv de extensivă: ea nu creștea decât întinzându-se, devorând proporțional resurse enorme. Ea a fost deci incapabilă să intensifice exploatarea resurselor sale. Astfel se face că în anii '60 lipsea mâna de lucru, după cum după 1970 au lipsit terenurile arabile, iar carburanții, energia și petrolul după 1980, deși acestea existau în natură. Sistemul s-a trezit incapabil să jefuiască în mod eficace propriile sale resurse naturale.

Dacă se adaugă la acestea cheltuielile militare fantastice (după documentele rusești actuale, mai mult de jumătate din economia sovietică lucra pentru nevoile militare), prețul de cost în creștere al Imperiului și aventurile politice externe, se va înțelege ușor că falimentul sistemului nu era decât o chestiune de timp. Dacă știm în ce măsură contabilitatea în URSS se baza pe statisticile umflute, apare grotescă referirea la cifrele oficiale. La începutul anilor '80 au început totuși să apară semne de alarmă. Degeaba își storcea creierii aparatul administrativ, el nu putea să împiedice ca și creșterea economiei și a productivității muncii să cadă la zero, în timp ce investițiile începeau și ele să fie deficitare (în 1978 o rublă de investiții nu raporta decât 83 de copeici).

Aceiași ani '80 au fost în Occident ani de creștere economică impetuoasă, ani ce vor fi numiți „revoluția conservatoare”. Pentru prima oară de la sfârșitul războiului s-au văzut manifestându-se politici cu tendință violent antisocialistă, ca cele promovate de Reagan și Thatcher, care au făcut din dezmembrarea socialismului nucleul programului lor. Micșorarea impozitelor și a cheltuielilor din sectorul public, privatizarea întreprinderilor altădată naționalizate de către socialiști și a unor ramuri întregi ale industriei, lovitura dată sistemului de asigurări sociale, controlul cel mai sever al monedei, toate acestea reunite au dus la intensificarea producției și la o creștere a economiei. Mai mult, după aceste reforme, alte țări au trebuit de voie de nevoie să le urmeze exemplul, de teamă de a nu

rămâne în urmă. Acești ani, să notăm, nu au fost numai martorii ruinei URSS și a clienților ei, ci și a tuturor țărilor socializante, în Europa ca și în lumea a treia. Chiar în țările în care socialiștii se găseau la putere, aceștia au trebuit să renunțe la politica lor tradițională și să urmeze exemplul <execrabilei> Thatcher.

În mod curios, cu toată ura furibundă, categoric patologică, a intelectualilor, o majoritate zdrobitoare a populației vota cu încăpățănare pentru Reagan și Thatcher, deși reformele lor nu fuseseră ușor de realizat. Lumea înțelegea că aceste schimbări erau în interesul lor, deoarece le liberau de „elita repartizatoare”, de nivelarea prin stat. *Ca ideal, socialismul este mort, el nu mai este atrăgător nici pentru șomerii.*

Ca o consecință, *inteligenția își pierde și ea poziția de ghid spiritual.* În afara schimbării generale a mentalităților și discreditarea elitei intelectuale, aceasta s-a produs în bună parte datorită exploziei tehnicilor de comunicație, în special a apariției televiziunii prin satelit, multiplelor stații de televiziune și radio. Dacă se puteau controla trei-patru canale (mai ales dacă ele aparțineau statului), apariția a sute de canale comerciale făcea imposibil controlul ideologic al informației. *Ce putea să asigure inteligenței puterea sa, dacă nu abilitatea de a manipula opinia publică?*

Poate părea paradoxal, dar nu se poate contesta faptul că *revoluția conservatoare a lărgit democrația, dând posibilitatea „bazei” să aleagă, deci să poată.* Acest lucru nu se petrecea desigur fără inconveniente, nici fără cheltuieli. Una dintre primele consecințe ale comercializării vieții a fost căderea, dacă nu ruina, culturii. Este desigur trist, dar a cui este vina? „Purtătorii” ideii de cultură erau prea mincinoși și egoiști. În schimb, această cădere a culturii și a purtătorilor ei a stabilit în mod logic nelipsitul ei parazit: *utopia stângii, acest surrogat de religie a inteligenței.* El nu este încă definitiv mort, dar nu face decât să agonizeze și să se exprime în *absurditățile răsuflate care sunt ecologismul și feminismul,* când sunt ridicate la rang de valoare politică. Vor mai face destul rău sârmanilor oameni, dar nu vor mai avea nici un loc în secolul următor, după cum socialismul nu mai are loc la sfârșitul acestuia. Se pare că se sfârșeste era istoriei noastre, în care domnea „elita”, deoarece *în sfera ideilor, a culturii și a informației s-a produs aceeași revoluție ca și în economie: dictatura producătorului a fost înlocuită de aceea a consumatorului.*

Înutil de precizat că toate aceste schimbări au sunat ca un dangăt de clopot pentru conducătorii sovietici. Clienții lor erau ruinați, aliații ideologici își pierduseră din influență, și evoluția lumii, ca și cum și-ar fi bătut joc de Marx, a provocat nu ruina capitalismului, ci a socialismului. Însăși progresul tehnic devenea nu aliatul, ci inamicul sistemului lor: agoniza încă bruiatul posturilor de radio occidentale, când a apărut amenințarea iminentă a retransmișilor prin satelit. Difuzarea magnetoscoapelor (aparaturilor video) constituia o nouă formă de „diversiune ideologică”, cu contrabanda sa de casete cu filme occidentale. *Pentru întreaga lume apariția ordinatoarelor personale a fost un pas înainte; pentru regimul sovietic, a fost cauza unei noi migrene.* Devenea și mai greu de blocat fluxul de informații

și aproape imposibil de îngrădit difuzarea **samizdat**-ului. Îmi amintesc de o discuție reflectată în presa sovietică în 1985-1986: avea omul sovietic nevoie de ordinator personal? Ideologii erau contra, militarii pentru. Toată tehnica militară contemporană se bazează pe conducerea informatizată, obiectau cei din urmă, dar dacă recruții occidentali sunt inițiați în asta încă din copilărie, nu era același lucru pentru sovietici. Militarii au câștigat.

De fapt, amenințarea cu rămânerea în urmă în domeniul militar, care s-a produs în anii '80, ca o *consecință a planului de reînarmare al lui Reagan*, a fost principalul argument în favoarea necesității reformelor. Nimic nu putea să-i determine pe conducătorii sovietici să-și asume riscul reformelor, dacă nu exista pericolul de a-și pierde statutul de supraputere și, odată cu el, influența asupra restului lumii. Or, acest pericol se ivise din însăși natura socialismului: baza sa economică nu corespundea totalității ambițiilor. *Lansându-se într-o „cursă a înarmării” cu o economie deja zdruncinată, sovieticii și-au sfârșit avântul în mod definitiv. Abia atunci, când nu mai era nimic de făcut, când moartea era sigură, s-au aruncat desperați asupra reformelor.*

Este ceea ce scriam în broșura mea din 1982:

„Din moment ce ai încălecat un tigru, este greu să mai cobori de pe el. Orice tentativă de liberalizare interioară ar putea fi fatală. Dacă puterea centrală ar trebui să slăbească, numai capitalul de ură acumulat în șaiszeci și cinci de ani de experimentare socialistă ar fi atât de periculos, rezultatul reformelor atât de neașteptat și mai ales puterea, privilegiile sale fabuloase, supraviețuirea însăși a clicii conducătoare ar avea șanse de supraviețuire atât de firave, încât trebuie să fii nebun să-ți închipui pe conducătorii sovietici jucându-se cu idei liberale. Numai amenințarea iminentă a unei prăbușiri totale ar putea să-i forțeze să adopte reforme interioare.

Aceasta s-a petrecut exact așa. Faptul este indiscutabil, este recunoscut net de vechii conducători sovietici, de funcționarii aparatului Comitetului Central, de către KGB, de economiști calificați, generali. Niciodată nu va fi recunoscut de către marii conducători occidentali, deoarece pentru aceștia, a recunoaște că prin „cursa înarmărilor”, atât de disprețuită și blestemată de către ei, s-a îndepărtat cu totul pericolul unui război mondial, confruntarea globală și chiar împărțirea lumii în două câmpuri ostile, ar însemna o sinucidere politică. Situație paradoxală: dacă înainte se bloca prin orice mijloace informația occidentală către Est, acum se încearcă să se blocheze cu tot atâta zel, dar în Vest, informația venită din Est. Cărți, articole, comunicări provenind din Rusia sunt tipărite cu greu în Occident, dacă ele confirmă ceea ce am spus mai sus. Chiar declarația ultimului ministru comunist al Afacerilor Externe, Bessmertnâh – pe care de altfel a făcut-o la Universitatea Princeton în S.U.A. și în care spunea că **Inițiativa strategică de apărare** (cunoscută curent sub numele de „Război al stelelor”) a *accelerat sfârșitul URSS* – nu a fost reluată de nici un ziar american. Totuși, ce vacarm!, ce urlete în aceeași presă americană, când a fost propus acest program! Conducerea științifică a decretat boicotul oricărei realizări a acestui program și puținii savanți nonconformiști care,

cu toate acestea, au acceptat să participe, s-au văzut ostracizați de către colegii lor. De acum înainte: tăcere. Presa liberă tace, lumea științifică a rămas la păreriile ei, nonconformiștii făcând figuri de „renegați”. Dacă Premiul Nobel pentru Pace ar avea un sens oarecare, ar fi drept să fie acordat celor care au inventat **Inițiativa strategică de apărare** și celor care au participat la ea. Gândiți-vă!, vor fi oare mereu laureați ai Premiului Nobel acești medici „îngrijorați”, al căror singur merit a constat în înspăimântarea populațiilor prin agitatea pericolului unui război nuclear, de acord cu înțeleptul Comitet Central?

În acest timp *Războiul stelelor* nu era decât *exemplul cel mai izbitor, cel mai străveziu al politicii lui Reagan* în prima jumătate a anilor '80. O carte apărută recent în Statele Unite ne-a permis să vedem pentru prima oară planurile strategice ale Administrației sale din acești ani și astfel să ne convingem că această cursă a înarmărilor și *Războiul stelelor* se înscriau într-o strategie de ansamblu, făcută conștient, pentru a duce regimul sovietic la faliment. Se înscriau alături, între altele, campania împotriva finanțării de către occidentali a gazoductului destinat Europei și întărirea controlului asupra scurgerii informațiilor tehnico-științifice către Est, ca și măsurile care urmăreau să împiedice URSS să primească credite occidentale. În același scop erau îndreptate programele de ajutor masiv destinate „mujahedinilor” afgani, sindicatului clandestin *Solidarnosc*, „Contras”-urilor din Nicaragua și mișcărilor anticomuniste din lume; în afara concepțiilor pur morale și politice, doctrina Reagan (cum era numită în acel timp) urmărea să facă insuportabil pentru URSS „prețul de cost” al Imperiului.

Însăși cursa înarmărilor, așa cum a fost lansată de Administrația Reagan, era îndreptată în mod expres spre înarmare, pretinzând un nivel de înaltă tehnologie, adică exact domeniul în care întârzierea sovieticilor era dintre cele mai ireparabile. Programul de *Război al stelelor* nu a fost decât culminarea acestui proces, expresia sa sau; dacă preferăm, simbolul său. Din punct de vedere strict tehnic, nimeni nu ar fi putut să afirme cu siguranță dacă programul era sau nu realizabil; dar cele două părți, americană și sovietică, s-au încăpățânat asupra acestui proiect, fiecare înțelegând că, dacă Statele Unite se lansau, URSS trebuia la rândul său să se angajeze într-o cursă mai presus decât forțele sale.

În sfârșit, unul din aspectele importante ale acestui război economic nedeclarat a fost, cel puțin după părerea mea, *manipularea pieții petrolului*, pe care Statele Unite au practicat-o prin intermediul Arabiei Saudite. După cum ne amintim, *petrolul și gazul erau baza pe care sta Imperiul Sovietic, principala sa sursă de valută forte*. Dificultățile de exploatare a acestor materii prime au început, după cât se pare, la sfârșitul anilor '70 și în deceniul următor scăderea producției a devenit apreciabilă. Acest lucru se datora unor cauze esențiale „interne”: lipsa investițiilor în infrastructură și echipament, asociate unui ritm crescut de exploatare, a dus la o scădere a randamentului câmpurilor petrolifere, în special la Tiumen. Catastrofa s-a produs în 1985-1986, când *scăderea bruscă a producției de petrol în URSS a coincis cu o scădere nu mai puțin*

bruscă a prețurilor pe piața mondială. În sfârșit, URSS a pierdut în această afacere mai mult de o treime din câștigurile sale în valută forte, șoc pe care nu l-ar fi putut suporta nici economia înfloritoare dintr-una din țările europene cele mai prospere.

Așa stând lucrurile, căderea prețurilor petrolului, așa cum o atestă cartea lui P. Schweizer, nu a fost întâmplare, ci rezultatul unei politici tenace, deliberată a Administrației Reagan. Din 1983 Trezoreria Americană (*Treasury Department*) a prezentat șefului un raport, cerându-i să caute o scădere a prețurilor mondiale:

„O scădere pe piața internațională, stabilind la 20 de dolari barilul, ar diminua cheltuielile de energie ale SUA cu 71,5 miliarde de dolari pe an. Aceasta ar implica transferul beneficiilor în favoarea consumatorilor americani, echivalând cu 1% din produsul național brut actual”.

O asemenea scădere nu era posibilă decât dacă se diminua cererea – lucru puțin probabil – sau dacă producția țărilor petrolifere, mai ales a Arabiei Saudite, ar fi atins un volum între 2,7 și 5,4 milioane de barili pe zi. O asemenea evoluție era catastrofală pentru Moscova, dacă ținem seama că orice mărire de preț, o creștere de un dolar la baril, aducea Moscovei beneficii în valută foarte puțin să atingă un miliard. *O creștere a producției era de negândit pentru URSS, care în acest domeniu atinsese limitele sale maxime.*

În timpul anilor care au urmat, *Administrația Reagan și-a propus cu ardoare să-i convingă pe saudiți să mărească mult producția lor și să coboare prețurile până la nivelul dorit.* Intrigile de culise în jurul familiei regale saudite implicau diverse măsuri: întărirea apărării saudite prin vânzarea de arme ultra-recente, uneori împotriva voinței Congresului, garanții oferite de americani în materie de securitate, privilegii economice. Trebuie să recunoaștem că saudiții nu s-au lăsat deloc rugați: mărire producției era în interesul lor. Le umplea casa de bani, favoriza prietenii și îi ruina pe dușmanii lor: Iran, Libia, URSS.

În august 1985, o lovitură tacită a fost dată în inima economiei sovietice. Din primele săptămâni ale lunii producția saudită a urcat de la 2 la 6 milioane de barili, ca să atingă 9 milioane la sfârșitul toamnei. La acea epocă, incapabili să mărească la rândul lor producția de petrol, sovieticii au trebuit – pentru a compensa pierderile – să dubleze vânzările lor de aur. Căderea pretului barilului de la 30 la 12 dolari a însemnat pentru Moscova pierderea a circa 10 miliarde de devize grele, aproape jumătate din beneficiile ei.

Această lovitură, din care economia sovietică nu și-a mai revenit, se producea de altfel într-un moment din cele mai rele: veniturile din petrol trebuiau să finanțeze de fapt „reforme”, botezate „acelație”, despre care se presupunea că vor reactiva economia grație cumpărării din străinătate și instalării unor noi echipamente. Numai un program de modernizare masivă putea să permită conducătorilor Uniunii Sovietice să-i conserve statutul său de suprapunere, să continue cursa înarmărilor, să ușureze „pretul de

cost" al Imperiului și să evite la ei acasă „boala poloneză”. Într-un timp foarte scurt, crăhul economic a făcut din acești doamni niște „reformatori”, niște „liberali”, niște „democrați”. Le trebuia în același timp un NEP¹, ca lui Lenin în 1921, o alianță cu Vestul, ca lui Stalin în 1941, și o destindere, ca aceea a lui Brejnev din anii '70. Pe scurt, le trebuia un timp de respiro în războiul rece, fără de care nu puteau să obțină din Vest nici credite, nici tehnologie. Pentru a izbuti, nu puteau să facă abstracție de aliații lor de totdeauna: establishment-ul de stânga din Statele Unite, „menșevicii” europeni, în ideea de a face încă o dată Occidentul să creadă într-o, subită metamorfoză a regimului sovietic.

Dar „amicii” lor occidentali aveau și ei nevoie acută de aceste reforme ale regimului comunist, de o „construire” liberală a URSS. Cu toate „palavrele” lor despre modelele „bune” și „rele”, falimentul socialismului în Est era și pentru ei o catastrofă, deoarece acesta demasca rolul lor laș în această jumătate de secol de lupte ale umanității împotriva sclavagismului totalitar. După cum prăbușirea Germaniei naziste a dus la demascarea „artizanilor păcii” și a colaboraționiștilor din acel timp, crăhul Uniunii Sovietice dăraza toate autojustificările întortocheate ale tovarășilor de drum și ale avocaților acesteia, toate teoriile „moderaților” și ale „rezonabililor”.

Iată, deci nu era nevoie de „coexistență” cu răul, deoarece nu fost suficient un efort nesemnificativ pentru a-l învinge.

Iată deci, era zadarnică „lupta pentru pace”, dezarmare și „coexistență pașnică”, fiindcă se putea învinge fără să se fi tras un singur foc.

Iată deci, până la urmă a fost destul să se renunțe la demagogie și să se opună răului o rezistență serioasă pentru ca acesta să se prăbușească.

Și atunci, de ce nu s-a acționat astfel cu douăzeci de ani mai devreme? Câte țări ar fi fost salvate de la ruină?! Câte milioane de vieți omenești ar fi putut fi salvate? Câte nenorociri ar fi putut fi evitate?!

Este inutil să spunem că mediile occidentale, care ar fi trebuit să răspundă la aceste întrebări incomode, nu erau deloc bucuroase de această perspectivă. Pentru aceștia, ca și pentru conducătorii sovietici, nu exista decât o soluție: să împiedice falimentul total al regimului sovietic. Nu se poate explica altfel absurditatea ultimilor cinci ani când, comunismul agonizând sub privirile tuturor, lumea întreagă se încăpățâna să-l mențină în viață. Această absurditate aparentă – „gorbimania” umflată de presă, euforia colectivă declanșată de „glasnost” și „perestroika”, creditele de mai multe miliarde de dolari – departe de a fi fost o prostie, o naivitate, era rezultatul unei campanii studiate. Rezultatul obținut a frizat imposibilul: regimul criminal care a făcut să tremure planeta timp de o jumătate de secol, care încesase în sânge popoare întregi, a dispărut fără urmă, în timp ce cei care l-au servit, în Est ca și în Vest, rămăneau la putere.

Regimul era desigur condamnat, nu ar fi supraviețuit secolului, dacă n-ar fi decât faptul că marea sa idee era absurdă, nefirească, o „idee de intelectuali”. Dar dacă ea s-a prăbușit, este datorită

celor care au sfidat-o, celor care au refuzat să se plece în fața dictatelor sale, faptului că aceștia s-au găsit în munții Afganistanului sau la Casa Albă, pe șantierele din Gdansk sau la Vatican, în junglele Africii sau în închisorile sovietice.

Într-un cuvânt, grație oamenilor simpli, normali, care respingeau autoritatea morală a unei „elite” putrede, atât în Vest, cât și în Est.

Atâta timp cât vechile elite ar fi rămas la putere, acest adevăr elementar nu ar fi fost recunoscut. S-ar fi escamotat arhivele și s-ar fi falsificat Istoria. Un general Jaruzelski ar trece drept un salvator al patriei, teroriștii hrăniți de sovietism ar fi primit Premiul Nobel, iar criminalii de război care au înecat în sânge Afganistanul s-ar fi aflat în fruntea armatei Rusiei. Ceea ce se va menține cel mai mult va fi „mitul Gorbaciov”, mitul „curașilor reformatori ai Kremlinului”, care au dezrobit umanitatea. Un pic ca în istoria bunului rege Ludovic al XVI-lea, care a livrat Franța ... monarhiei.

Traducere de Nic. Robănescu

Fragment din volumul „Jugement à Moscou”, de Vladimir Bukovski
apărut la Editura Robert Laffont – 1995 (sublinierile aparțin redacției)

*Mulțumim
domnului Vladimir
Bukovski care ne-a
adresat o caldă și
prietenească scri-
soare, îngăduindu-
ne să publicăm din
textele domniei sale
în revista Memoria
pe care, spre onoa-
rea noastră, o apre-
ciază.*

